

התפתחות טכנולוגיית הווידאו שירתה בתחילתה את כתבי החדשות. קלות התפעול והניידות, זמינות הצפייה ומידיות לשידור (נחסך תהליך הפיתוח של הפילם) ענו על כל הדרישות היסודיות של התקשורת המשודרת. שיפורים נוספים באיכות התמונה שכנעו את האחראים בכל תחומי העשייה האחרים (לא בקולנוע) להעדיף את הווידאו כפורמט הפקה. אמנם, אין להשוות בין איכות התמונה בפילם לאיכות התמונה בווידאו, אולם הצילום בפילם מטבעו מסורבל יותר ודורש תכנון והכנה מדוקדקים יותר. על כן בהפקת וידאו, החיסכון בצוות ובתאורה, הן בצידוד והן בהקמה, הוא משמעותי. יתרונות אחרים בהפקת וידאו מתבטאים במחיר הזול יחסית של חומר הגלם ובמשק זמן צילום רציף שיש בקלטת לעומת גלגל פילם (25 דקות בקלטת BETA לעומת 12 דקות ב-400 פייט פילם). כך אפשר לצלם יותר ולתכנן פחות - עובדה שיתרונה לעתים הוא גם חסרונה. לא תמיד העובדה, שהמצלמה רצה והצלם חופשי לחפש את השוט מצדיקה את עצמה בעריכה, שכן קשה למצוא שוט סביר בחומר הגלם. קלות התפעול ושכלול מצלמות החובבים כאמצעי פתוח יותר טשטשו את הגבולות בין מקצועיות לחובבנות. כשכל הדיוט יכול לצלם, כל אירוע משפחתי הופך לסרט. ואם יש חומרים כל כך חשובים, מדוע שלא נפיצים לעם? קצת לחתוך, קצת לערוך והדרך לפרסום סלולה... לא בכדי תבחינו בנימה הצינית-מה (מאופקת מאוד, יש להודות), וזאת משום שהסובלים העיקריים מחובבנות הפקתית הם העורכים - "מחלקת השיקום". עורכים רבים נאלצו לא פעם לגנות אותה זמינות הפקתית, לאחר שהם נאבקים בשוטים קופצניים, תמונה מטושטשת והקלטה גרועה, ולרוב הניסיון לשפר מסתיים בכישלון. לעורך יש אמונה בכוח התיקון. הוא הרי עוסק בנתונים שנקבעו מראש - השוטים - ועליו להפיק מהם את המיטב. לעתים קורה, שלאחר הזעזוע הראשוני מרמה נמוכה במיוחד של צילום ומהעדר חשיבה רעיונית מוקדמת, נרתם העורך לעבודה ומשקיע בה אותה רצינות והתעמקות שהוא משקיע בכל סרט. זהו מקצועו וברצונו לעשותו על הצד הטוב ביותר. לכן במהלך העבודה, הוא שבע רצון מיצירתו ולעתים מתעלם ממושגים אמנותיים רחבים יותר של טוב ורע.

לא בכדי, עשייה אמנותית היא עניין מקצועי לכל דבר, הדורש לימוד וניסיון. זהו מקצוע עם שפה וכלים לביטוי רעיונות. אנשי הווידאו ואנשי העסקים מכתיבים באמצעות תקציבים את אופי התחנות המסחריות. הם יצרו אמנם הרבה יותר אפשרויות פרנסה וביקוש לעורכים, אולם בד בבד גרעו אפשרויות למיצוי מקצועי קולנועי, תוכני ואמנותי. תחת הכותרת "סרטים תיעודיים" אפשר למצוא כתבות מורחבות, מריחה של זמן מסך, שטחיות של תחקיר והבעת נושא - הכול בשל אילוצי תקציב וזמן עשייה מוגבל.

לעריכה מסובכת יותר מזו של סרט האורך חמש עד עשר דקות, מציב הווידאו קשיים לא מעטים. זאת משום שהעריכה היא לינארית, ואין אפשרות לפתוח את הסרט - להוסיף או להוציא סצנות. לכל שינוי במבנה דרושה הקלטה חדשה של כל הסרט, שמשמעותה גם ירידה באיכות. בעיה אחרת קיימת בדיוק וביכולת הליטוש: FINE CUT. במערכת OFF-LINE מאפשר היצרן אי דיוק של שני פריימים. ליטוש עריכתי עוסק בפריימים בודדים. בנוסף, יש לבצע ליטוש בהקלטה נוספת - אז מרימים ידיים מראש... בשנה האחרונה נכנסו לארץ מערכות העריכה הדיגיטלית הלא-לינארית וגם קושי זה הולך וחולף.

ולבשורות הטובות....

דווקא הווידאו העלה את העורך לראש סולם החשיבות. אמנם לא את העורך התוכני - זה היודע להציב מבנה נכון ולשמור על קצב טוב במשך שלושים דקות עד שעתיים. רוב חשיבות נודעת לעורך השולט ברזי הטכנולוגיה היודע לעשות בהם שימוש אמנותי מרשים.

טכניקות העריכה שמאפשרים מחשבי הווידאו, בשפע אדיר של עיבודי תמונה, מעבירות את זירת יצירת הסרט אל חדר העריכה. קיימות אמנם מגבלות, אך בכוחו של העורך לתקן קומפוזיציה של פריים, לשנות צבע ומרקם, לשלוט במהירות השוט ובכיוונו - דברים שמעצם הגדרתם קשורים לצילום. העורך יכול להרכיב זה על זה חלקי פריים ושוטים שונים; הוא יכול לגלגל ולסלסל בשוטים, למזג ולהפריד ביניהם. ים של אפשרויות, הדמיון הוא (כמעט) הגבול.

כל זה נכון למערכות הממוחשבות ולתהליכי ה-ON-LINE.

אך גם כאן לא חסרות בעיות. העברת העריכה לאנשים בעלי מיומנויות טכניות ויכולת שליטה על מחשבים הביאה לידי הדחת החשיבות של העריכה הקלאסית ושל העורכים השולטים בסודותיה. תהליך ה-OFF-LINE, במהלכו מתבצעת העריכה גופה, קיבל חשיבות משנית אצל אלה (מפיקים) שצמחו הישר לעולם הווידאו. מעניין לציין, שבארץ עורכי הווידאו הבכירים (ווידאו כהגדרה כללית ל-ON LINE) הם אנשים שצמחו מתוך עשייה ולימוד עצמי. לעומתם, עורכי ה-OFF-LINE הבכירים השולטים רק במערכת העריכה הבסיסית וחסרת האפקטים. CUT TO CUT - אחראים כמעט לכל הסרטים התיעודיים הנעשים בארץ, ולהם יש רקע בלימודי קולנוע באחד מהמוסדות להשכלה גבוהה. כלומר, השכלה קולנועית רחבה היא כלי הכרחי לעריכת סרטים באורך של למעלה משתי דקות. בעולם נהוג לקיים הפרדה מלאה בין התהליכים לבין העורכים המבצעים כל שלב. מערכות העריכה הדיגיטליות משיבות הילה ליושנה, והפריה הדדית בין התחומים מיטיבה עם כולנו, ובעיקר עם הסרט. התעדכנות היא מילת מפתח בזמנים מודרניים.

ועוד בשורות: ניתן בהחלט לכנות את סוף המאה העשרים, עידן הווידאו - מעצם ההשפעות הסגנוניות שלו, שחותמן ניכר גם בקולנוע.

יש הטוענים, כי יותר מכול השפיע ז'אנר הווידאו קליפים ויצר שינוי גדול בתפיסת המקום והזמן: הן בקצב מהיר יותר המחייב כל סרט (צפן, לצורך ההשוואה, בסרט משנות הארבעים ובסרט בן זמננו), והן באפשרויות פירוק חלל ההתרחשות. קצב נוצר הרי מתזמון, מחיתוך וממעבר מאירוע לאירוע עד בטרם יושלם. דרישות קצב מחייבות התעלמות מדקויות, מנימי הפרטים הקטנים שיוצרים מהלך מסוים, כפי שמתאפשר בסצנה אנושית-דרמטית, כמו החיים שאנו חיים - עם שפע גדול של הצעות וצורך להספיק כמה שיותר. הפיצוי לכך נמצא בתחכום של הצופה הממוצע, מה משאפשר לנו להעבירו מאירוע לאירוע בהרף של חיתוך. אנו יכולים לפצל את הזמן למקומות שונים (עריכה מקבילה לסוגיה) וגם לנושאים שונים. הוא יכול להעמיד פריים המורכב ממציאות מפוצלת לגמרי - תמונה בתוך תמונה, תמונה מקוטעת, שברי תמונה - ועדיין להעביר נושא ואמירה.

על היחס בין תוכן וסגנון בסרט תיעודי

מעניין, על כן, להבחין ביחסי הגומלין בין תוכן לסגנון ובין אפשרויות העיצוב שבאמצעים טכניים ולבחון את השפעתם על האמינות התיעודית. לדעת רבים, השפעת טכניקות עריכת הווידאו על עיצוב הסרטים התיעודיים היא השפעה מבורכת, כי היא מאפשרת להרחיב את הביטוי האישי-אמנותי כחלק מתפיסת הנושא עצמו, ומוציאה את הסרט התיעודי מתבניות "כתיבתיות" נוקשות שעטפו אותו במשך שנים רבות. מאידך, עדיף שהסגנון לא ישתלט על הנושא או יטשטש אותו, כיוון שראשי ועיקרי היה ונשאר התוכן - האמירה על החיים, שהיא מטבעו של סרט תיעודי. חשוב לברר עם הבמאי, כחלק מדיון המקדים עריכה, מהו הסגנון ומה הם האלמנטים שיעצבו את הסרט: מעברים ויזואליים, כותרות, סוג של קצב, מוסיקה מתאימה ועוד. פעמים רבות כאשר העורך קורא את התסריט, הוא כבר מאמץ לו רעיונות על אופי המוסיקה ואלה מתווים את הקו העריכתי.

כיום, אולי גם בשל רוויה מסוימת מסרטי עלילה ומסדרות, מתעוררת התעניינות מחודשת בז'אנר התיעודי, וגם בארץ ניכרת פריחה של הז'אנר. ניתן להעז ולומר, שהסרטים היותר חשובים שנעשו כאן, הן מבחינת הנגיעה במהויות קיומנו והן מבחינת ניסיונות אמנותיים, הם הסרטים התיעודיים העצמאיים. סרטים אלו הם פרי יוזמה אישית והשקעה של במאים וחברות הפקה, בעידוד קרנות ממשלתיות ותחנות שידור.